

Jučerašnje bajke

Geto

Simo MRAOVIĆ

Jednom davno, prije nekoliko dana, kao od šale, padne na prijestolnicu snijeg. Drugi dan zasja sunce, snijega nestane. Treći dan zahlti, ispod nule. Četvrti ugrije južina, pa sve pobenavi. Ali građanstvo pruža otpor. Meteorološki izmučeno, no uporno, sveudilj malaksa po glavnom trgu i ulicama koje kruže ukolo. Primjer umornog građanina je i naš čovječuljak. Eno ga, jedva ulazi u omiljeni kafić »Brzoglask«. Zadnjim atomima snage sjeda na prvi slobodni stolac.

No, za stolom već sjede renomirani estradni umjetnici, Sjeverjina i Brelele. Taman da Brelele zine, sukne vatru i otkjera čovječuljka, Sjeverjina ga trkne, kometno migne, te primakne čovječuljku, koji je jedva disao onako zelen u licu, čašu vode. Vidi sad i Brelele da je vrag odnio šalu, neznana kolata očima kao da će istog trenu krepak, pa brže sipa i šećer u vodu, a čovječuljak sve to popije naskap, podigne i zahvalnim pogledom nagradi umjetnike. A ovi uglas i kroz smijeh: »Došla veza!»

Tu mu se vrati i vid, prepoznajući dičinu Sjeverjine, nasmiješi se divi, kimne znakovito i Breleletu te konobaru mahne za rundu. Čovječuljak je htio i zahvaliti, no spriječi ga bolna napet u preponama. Sjeverjina i Brelele odjednom ustanu, Brelele pridržati vrata, a Sjeverjina, prije nego što korakne u visokim staklenim štiklama, dotakne čovječuljkovo rame i kaže: »Malo kineske medicine i - super!« Čovječuljak se ukocio omadijan, staklenog pogleda, crven u obrazima. A konobar, Marac, kad su za Sjeverjinom utihnuli uzdasi, spusti ispred čovječuljka kavu i pita: »Svaka čast, ovaj, dugo ste frendovi?»

Čovječuljku se ponosno otme cerek na licu. »Onda ti plaćaš i svoju i njihovu cugu«, mirno zaključiti Marac i ispaliti cifru. Nakon kave čovječuljak ipak dođe sebi. Odlučio malo istražiti oko te kineske medicine, te na odlasku pita Marca konobarca, a ovaj veli: »Pa odi se raspitaj na Kajzerici, tam ti je ak ne znaš, fakat, ono 'rili', pravi kineski geto, kužiš, ne?»

Čovječuljak nije prolazio Kajzericom još od onog čuvenog, Papinog ukazanja na Hipodromu. Žurno je grabio uz ograda

du široke ledine, na kojoj je, zajedno s nekoliko stotina tisuća hodočasnika, primio poruku oprost, ljubavi i mira. Osim malobrojnog konjaništva koje se nadimalo u kasu i galopu predio je sada bio pust. Nogometno igralište Lokomotive i dalje je stajalo na svojem mjestu, ali kad je skrenuo u ulicu lijevo, ugledao je kinesko pismo na svakom koraku. I latinični natpisi prijanjaju na kineska skladišta, kineske dućane, kineske kuhare, kineske konobare, kineske domove, kinesku dječicu i njihove kineske roditelje. Čovječuljak je bio presretan. Poželio je zagrliti i poljubiti prvog sugrađana kineskog podrijetla na kojeg naiđe, ali naišla je lijepa djevojka pa se predomislio jer takvo što bi se moglo i krivo protumačiti. Ušao je u prvi dućan i pitao što nude od kineske medicine.

Trgovac pokaza čovječuljku tigrovu mast, povećalo, vagu, kugle koje zvončaju dok ih premećemo prstima, kineski čaj, plastično zrcalo na čijem se stalku šarene zmajevi, i bočicu nektara čije tri kapljice vraćaju snagu.

Čovječuljak sve to kupi, odnese doma i poređa na kuhinjski stol. Očekivao je čudo od kineske medicine, ali i dobar šoping čini čuda, zaključio je.

Onda upali plin, pristavi čaj, otvori tigrovu mast, pomiriše, uzme povećalo, prstima gurka kugle, onda dohvati zrcalo, stavi ispred zrcala povećalo, i ugleda se bolje no ikad. Vidi golemi prištavi i dlakavi nos, krvave očne žile, žute, velike i debele zube, svaki krater na licu i dlakave grmlove koji vire iz ušiju. Pogled zaustavi na dva šarena zmaja, jedan nasuprot drugom rigaju vatru. Čovječuljak dohvati nektar za vraćanje snage, otvori bočicu i popije na eks. Osjećao se vrlo dobro. Čekao je da se ohladi kineski čaj. Zapalio cigaretu, zagledao se u jednu točku i čekao. Na koncu, čovječuljak je zaboravio što čeka. Razmišljao je cijeli dan i cijelu noć. O svemu. O smislu. O pravdi. O vjeri. O nadi. O ljubavi. U zoru se pitao od čega je tako umoran. Okupao se, obrijao, napravio dvadeset sklekova, popio kineski čaj i krenuo na posao. Odjednom više nije osjećao umor. Pozdravio je lijepu Lao Ce i ljubavno pitao: »S š wang š?« Ona se nasmiješi i odgovori: »S nam ša š!« Bila je tako lijepa, kao tog jutra dan.

ARHITEKTURA Izložba »Iskorak Vladim.

Zaboravljeni DINAMOV.

Martina KALLE

Moj dragi prijatelju. Vi ste malo pred svima napredniji u idejama... Tako je veliki Le Corbusier sredinom prošloga stoljeća pisao zagrebačkom arhitektu, profesoru Vladimiru Turinu. Ta rečenica, posebno istaknuta na izložbi »Iskorak Vladimira Turine« u Muzeju grada Zagreba progovara o arhitektu čija je sudbina oslikana u staroj poslovice koja kaže da nitko nije prorok u vlastitom domu.

A Turina je bio istinski prorok arhitektonskog oblikovanja i humanističke misli. Taj izvredni profesor na Tehničkom fakultetu, projektant, konstruktor, kritičar i teoretičar arhitekture i urbanizma, majstor grafizma, vrsni pedagog i lucidni literat danas je u svojoj sredini mit koji se u vrijeme interneta i sveprisutnih komunikacija širi usmenom predajom.

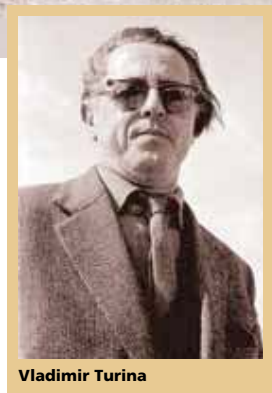
Izložba u Muzeju grada Zagreba stoga je, vjerujemo, prvi korak prema široj valorizaciji tog buntovnika čija su razmišljanja i poneki projekti i danas, gotovo četrdeset godina nakon smrti, itekako aktualni. Opsežnog istraživanja ostavštine Vladimira Turine prihvatila se viša kustosica Muzeja Hela Vukadin-Doronja, a rezultati prikazani na izložbi ispravljaju nepravdu prema čovjeku koji je neprestano izlazio iz zadanih okvira svoje sredine i vremena.

Da bismo shvatili Turinu, važno je uočiti da su njegovi stručno-teoretski ili privatno intonirani tekstovi te arhitektonske skice, na prvi pogled često ovlašt nabačene na papir uvijek s ljudima u pokretu, prožeti dubokim humanizmom pravog predstavnika poslijeratnog egzistencijalizma. »Stvaralačko područje toliko vezano za čovjeka i stepen njegove svijesti (...) vezana uz čovjeka i individu«, zapisao je još 1957.

U doba kad pojedinci grade dobru arhitekturu, Turina izjavljuje 1960.: »Nisam arhitekt-poltron, što je danas moderno«. Do kraja svoj i nesprenan na kompromise, u svojim brojnim tekstovima, ostavštini ništa manje važnoj od one arhitektonske, dosljedno je demistificirao društvo; ismijavao je licemjerje, hipokriziju, mediokritetstvo, pozerstvo i laži.

Za Turinin duhovni svjetonazor važno je spomenuti da se u bijegu od ratne svakodnevice posvetio prevodilaštvu. Prijevod knjige Emila Couea »Odgoj ličnosti svjesnom autosugestijom«, inspirirane Freudovom metodom psihanalize, pozicionirao ga je u nesvakidašnji kontekst u kojem je dominantna duhovna dimenzija. U kasnijim pismima prijateljima pokazuje bliskost ideji romana struje svijesti i francuskom novom valu te Godardovim punkoidnim sta-

Zapadna tribina Dinamova stadiona

Vladimir Turina

vovima davno prije no što će punk uopće zaživjeti, a sve u doba dok caruju neorealističke tendencije u talijanskom filmu i klasični hollywoodski spektakli.

Nonkonformizam, revolt, bunt, manirizam, usamljeni pojedinac u sukobu s vremenom i društvom te konvencijama - sve to opisuje Turinu.

Dok takav neprilagođen kod kuće ne nailazi na odgovarajuću recepciju, s druge strane surađuje s Le Corbusierom, prevodi njegov »Le Modulor« (ko ga mu domaća sredina nije htjela objaviti) i tiska svoje projekte u ključnim svjetskim publikacijama. Zahvaljujući svojim međunarodnim kontaktima Turina je odmah nakon rata svoje studente upoznao s najsvremenijim dosezima tadašnje svjetske arhitekture. Njegovi su studenti bili među rijetkima iza »željezne zavjese« koji su već pedesetih godina poznavali djela Le Corbusiera, Oscara Niemeyera, Miesa Van Der Roeha i Valtera Gropiusa. U nizu članaka iz pedesetih i šezdesetih go-

► **Nonkonformizam, revolt, bunt, manirizam, usamljeni pojedinac u sukobu s vremenom i društvom i konvencijama - sve to opisuje Vladimira Turinu**

ira Turine« u Muzeju grada Zagreba

ni projektant A STADIONA

Arhitekt mučenik: Karikatura iz druge polovice četrdesetih godina prošlog stoljeća

SEDAM DANA | KULTURA

► U tekstovima se bavio i pitanjima do kojeg se stupnja investitor može miješati u arhitektov posao. Već ranih šezdesetih upozoravao je i na arhitektonsku stihiju u Zagrebu i na njegovim obroncima

dina prošlog stoljeća, kustosica Vukadin-Doronjga izdvojila je za izložbu polemičke članke objavljene u tjedniku *Telegram*. Turina je otvorio problematiku humanih ambijenata u suvremenom urbanizmu i arhitekturi, aktualnih i dan danas. Već šezdesetih godina zapisuje: »Nadolaze nova vremena. Lomovi stoljeća (...) Nema vremena. Menadžerska bolest. Zaradite novaca! (...) Sve je u vrtlogu novog ritma. Ritmovi prostora bujaju poput malignih tumora«. U tekstovima se bavi problemima u odnosima arhitekta i investitora te pitanjem do kojeg se stupnja investitor može miješati u arhitektov posao, kao i nehumanizmom novog doba. Zanimaju ga i pitanja zaštite te arhitektonska sinteza s dominantnim ekonomskim faktorom.

Njegovi tekstovi, zapaža autorica izložbe, pisani su jednostavnim, često rezolutnim živim jezikom, oni nisu manifestni, ništa ne propagiraju, samo upozoravaju i sugeriraju. Sveži su i inovativni. U tekstu »Humanizam i antihumanizam novovje-

kog urbanizma« Turina traži odnose između čovjeka i prostora, što je težak zadatak u »uraganu promjena«. U »Neuralgičnim točkama arhitekture Zagreba« već ranih šezdesetih govori o »arhitektonskoj stihiji« i »pseudoarhitekturi«, a kritički progovara i o »Problemu stihije na zagrebačkim obroncima«.

Beskompromisan i u vječnom sukobu s osrednjošću Turina je izveo mali broj projekata, a niti njih ne bez problema. Dinamov stadion u Maksimiru, projekt koji mu je oduzeo vremena i strpljenja (1946.-1963.), već je u nastanku devastiran, jer se nije poštovala originalna arhitektova ideja otvorenog prostora (»pejzažne arene«). Problema je bilo i s Centrom za zaštitu majke i djeteta u Klaićevoj ulici, zbog čega je slao otvoreno pismo tadašnjoj ravnateljici jer je investitor htio raspisati javni arhitektonski natječaj za trećinu objekta, na što nije imao pravo, budući da je projekt bio, kako Turina ističe, »pod autorskom zaštitom«. Me-

đu brojnim idejama koje su na kraju završavale samo na skicama, Hela Vukadin-Doronjga istaknula je Turininu zaokupljenost sportskim objektima i opsjednutost estetikom betona. Uz Dinamov stadion s konstruktivnim igrama na zapadnoj tribini (danas utopljeno iza bezobličnog staklenog zida), Turinu je zanimala živa interakcija objekta i okoline. Avangardni projekt plivališta na riječkoj Delti, bazena na Sušaku i u Banovčićima svaki na svoj način korespondiraju s temom vode - mora ili jezera.

Beskompromisnost i ignorancija okoline zasigurno su pridonijeli Turininju preranoj smrti 1968. godine. »Poetske vizije 'dobrog' ne mogu se lako sprovesti. Ona traže izvanredna zalažanja i - mnogo puta - donkihotske ambicije. (...), ipak je iza svega toga suština stvari - čovjek. On i njegova ambicija, on i njegova emocija mjerilo su vriednosti svakog prostora. U arhitekturi naravno. (...)«, zapisao je prije četrdeset godina arhitekt Vladimir Turina.

Centar za zaštitu majke i djeteta u Zagrebu (Klaićeva)